

Lakatos Júlia

Sikernők titka

Angela Merkel idén negyedszerre vezeti a Forbes magazin 100 legbefolyásosabb nőjének listáját. Miközben a kancellárnő biztos kézzel kezeli a válságot, egyre többen vélik úgy, hogy, ha több női vezető lenne a világban, maga a világgazdasági recesszió is elkerülhető lett volna. Egy kínai mondás szerint a nők tartják az égbolt felét. Mégis csak homályos elképzeléseink lehetnek arról, hogy miben rejlik a sikeres nő titka, amikor a világ jelentős részén a lányoknak még mindig nem az a legfőbb gondjuk, hogy Barbie-s vagy Disney-figurás rózsaszín iskolatáskát válasszanak-e, hanem az, hogy egyáltalán tanulhatnak-e, és amennyiben igen, talán nem épp aznap fogják-e iskolába menet savval leönteni őket.

Míg a 19. század legnagyobb leküzdendő morális kihívása a rabszolgaság volt, a 20. századé pedig a totális diktatúra, napjainkban ez az asszonyok és gyermekek által világszerte elszenvedett brutalitás – írja az International Herald Tribune nőkről szóló különszámában.

Nehezen tagadható, hogy azokat az országokat, ahol a női szerep nem az egyenjogúságon alapszik, feltűnően gyakran jellemzi nyomor és vallási fundamentalizmus. Nem véletlen tartja egyre több politikai, gazdasági szervezet (köztük a Világbank és az EU), hogy a globális szegénység és a politikai, vallási szélsőségek elleni küzdelemben a nők oktatásával, valamint a gazdaságba, a munkaerőpiacra való bevonásával érhetőek el a legnagyobb változások. Azonban a helyzet nem ilyen egyszerű, hiszen csak a női egyenlőség, egyenjogúság megteremtése után lehet beszélni arról, hogy hogyan lehetne minél több sikeres, befolyásos nő a világon.

Hillary Clinton amerikai külügyminiszter – aki nem melleleg a 36. helyezést érte el a Forbes 100 legbefolyásosabb nőjének listáján – szerint a női szerepek átalakulása vezethet csak el egy új, világméretű fejlődési folyamathoz. A nők elnyomását az egykori First Lady egyben nemzetbiztonsági kérdésnek is tekinti. Felfogása szerint a fundamentalista csoportok modernitás elleni küzdelmének legekleatásabb példája az, hogy hogyan tekintenek a nőkre. Mentalitásuk visszatükrözi a változó világ iránt érzett bizonytalanságérzetüket. A televíziót bekapcsolva ugyanis olyan műsorokat látnak, amelyben számukra elképzelhetetlen szerepeket töltenek be az önálló, független életet folytató nők, ami felfogásuk szerint mélységes fenyegetést jelent kulturális értékeikre.

Érdekes kérdés ugyanakkor, hogy ha a nyugati, demokratikus hagyományok segítik elő legjobban a női egyenjogúságot, hogy lehetséges, hogy például Pakisztánnak vagy Indiának előbb volt női vezetője, mint az Egyesült Államoknak? Ez az ellentmondás kétségtelenül kényelmetlen számos liberális demokrácia számára, ám nem feledhetjük el, hogy e néhány, rokon kapcsolatainak következtében magas pozíciót elért nő sikere milyen távol áll országaik nőtársadalmának valós helyzetétől.

Az élet napos oldala

A világ szerencsésebb felén – szemben a másutt mindennapos jogfosztottsággal, (szexuális) rabszolgasággal, nemi erőszakkal vagy egy életen át tartó fizikai bántalmazással – a női diszkrimináció „legfeljebb” munkahelyi megkülönböztetést, lassabb előremenetelt, alacsonyabb fizetést vagy nemkívánatos fizikai közeledést takar. Ezekkel szemben a kitörési lehetőségek tárháza „nyugaton” szinte végtelen, amit jól mutat a Forbes 100 legbefolyásosabb nőjének listája is. E rangsor nem a népszerűségről szól, hanem a világra gyakorolt befolyásról, hatalomról. Ez egyrészt az ismertségből tevődik össze, amit a médiában való említések száma alapján mérnek, másrészt az általuk vezetett ország vagy vállalat méretéből. Országok vezetőit, vállalatvezetőket, valamint befolyásos civil szervezetek vezetőit vizsgálták.

Életrajzuk áttekintése jelzi, hogy a listán szereplő nők nagyrészt nem arra várnak, hogy hosszú évek kitartó munkája eredményeként fokról fokra feljebb kerüljenek a ranglétrán. Ehelyett a legmagasabb posztokra törnek az üzlet és a politika világában, kipróbálva mind a közzsféra, mind a magánszektor világát. Gyakran radikális, formabontó döntéseket hozva, teljesen más iparágakban, más profilú vállalatokban mérettetik meg magukat, mint korábbi munkahelyeiken. Számukra a munka világa nem címekről és nem bónuszokról szól, hanem a szakmai és személyes kihívásról.

A sikeres nő egyik védjegye eszerint a kockáztatás, amely versenyképessé teszi, a másik pedig a túlzott, felelőtlen kockázatvállalástól való ódzkodás. Míg a háborúk, fegyverkezés és terrorizmus fogalma hagyományosan a férfi vezetőkhez kötődik, a kompromisszumképesség, a megértés, valamint mások véleményének fokozottabb meghallgatása, a jó tanácsok, tapasztalatok integrálása inkább a nőkre, női vezetőkre jellemző. Neelie Kroe, versenyképességi EU biztos – aki az 53. a Forbes listáján – határozott véleménye, hogy ha a Lehman Fivérek „Lehman Nővérek” lettek volna, talán egyáltalán nem lett volna világgazdasági válság, hiszen a nők jobban odafigyelnek másokra, kevésbé hajlamosak azt hinni, hogy mindent tudnak, miközben a férfiaknál jobb csapatjátékosok.

Ugyan a listán főként üzletasszonyok jelennek meg, érdekes mód Angela Merkel idén negyedik alkalommal vezeti a Forbes magazin 100 legbefolyásosabb nőjének listáját. A kancellárasszony szokatlan módon, fizikusi pályáról érkezett a politika világába, és mára a világ legbefolyásosabb politikusnőjeként irányítja Európa legnagyobb gazdaságát, a gazdasági károk helyreállítását. Sokat tett a bevándorlók integrálásáért, be és elfogadásáért Németországban. Konzervatív politikus létére olyan kérdésekben is el mert térni az egyházi állásponttól, mint az abortusz, az össejt kutatás vagy a homoszexualitás. Merkel ráadásul családügyi miniszternek egy hét gyermekes családját nevezett ki, aki amellet, hogy bebizonyította, hogy az anyaság és a munka világa összeegyeztethető, fizetett szabadságot adott az apáknak, hogy ők is otthon maradhassanak gyereket nevelni. Miközben az erőskezü vezető sokszor kerül közvetítő szerepbe az Egyesült Államok és az EU között, férjét csak az operaház fantomjaként emlegetik, ugyanis általában csak a Bayreuthi operagálán jelenik meg nyilvános eseményen vele.

Kontinensünkről kiemelt figyelmet érdemel még a 17. helyezett Christine Lagarde is, aki Franciaország gazdasági, pénzügyi és munkaügyi minisztereként az első női pénzügyminiszter a G8 országokon körében. A Franciaország várható 3%-os gazdasági csökkenésével küzdő Lagarde korábban díjnyertes szinkronúszó volt, és történelmet írt már a Baker and McKenzie globális ügyvédiroda első női elnökeként is (e cégnél neves munkaügyi és tröszt-ellenes ügyvéd volt egykor).

A világ száz legbefolyásosabb nője közül a listán szereplő politikusoknál a keménység, és határozott a vezetés találkozik a kompromisszumok és az együttműködés lehetőségeinek keresésével. Megtalálható köztük számos vezető, aki a gazdasági válság által teremtett komplikált helyzetben vezeti országát, vagy olyan, aki a környezetvédelem mellett kardoskodik, a nap-, szél-, bio- és termál energia hasznosításáért kampányol annak érdekében, hogy csökkentse az orosz gázfüggőséget, mint Tarja Halonen, Finnország első női elnöke. Mások, mint Michelle Bachelet, Chile első női elnöke a szabad kereskedelem és együttműködés elmélyítéséért harcol, ennek megfelelően Chile rendelkezik jelenleg a világ összes országa közül a legtöbb bilaterális és regionális kereskedelmi szerződéssel.

A kiemelték mellett persze rengetegen vannak, akik nincsenek rajta a listán, de erősen befolyásolják közvetlen környezetük, országuk vagy akár a világ sorsát. Sikeres nők, mint Zahra Rahnavard, az Iráni ellenzéki vezető, Mir Hussein Mousavi felesége, aki egy olyan világban, ahol nők nem indulhatnak a választásokon és a jelöltek feleségei hagyományosan láthatatlanok a kampány során, mindenhová elkíséri férjét és gyakran közvetlenül is szól a tömeghez. Művész, író és politológus, korábban Mohammed Khatami, iráni elnök politikai tanácsadója volt, majd később visszalépésre kényszerítették egyetemi vezetői pozíciójából. „Meg kell változtatni a törvényeket, amelyek a nőket nem egyenlő módon kezelik. Pénzügyi hatalmat kell adni nekik. A nőknek joguk van érdemeik szerint szakmát választani és az iráni nőknek a legmagasabb döntéshozatali testületekben is részt kellene venniük” – mondja, miközben a perzsa nemzeti öntudathoz hűen azt is hangsúlyozza: „nem vagyok Michelle Obama, Zahra Rahnavard vagyok.”

A hazai helyzet

Magyarországon nincsenek példaképek, nincsenek sikernők. Vannak ugyan sikeres sportolónők, médiaszemélyiségek, politikusok, üzletasszonyok, ám nincs célzott és tudatos szándék a társadalmi szerepvállalásra. A jelek szerint nagyobb hangsúlyt kell helyezni az oktatásban a karrierlehetőségek sokszínűségének megismerésére. Ez persze nem csak a lányoknak fontos, de számukra még nagyobb a jelentősége, mint a fiúknak. Ráadásul mindezt sokkal korábban kell elkezdni, mint jelenleg. Az Egyesült Államokban például 1993 óta létezik a „Take Your Daughters to Work Day” ami az önbizalom növelése mellett a karrierlehetőségek sokszínűségét kívánta bemutatni. A programnak, mely olyan sikeressé vált, hogy 2003-tól fiúkra is kiterjesztették, kiemelt célja az is, hogy állami gondozásban vagy rossz körülmények között élő gyerekeket hívjanak meg cégek látogatásra, pozitív mintát, példaképeket állítva eléjük. Ha a tengerentúli rendszerhez hasonlóan az általános iskola első osztályától kezdve évi egy osztályfőnöki órát a témára szánánk, a diákok nem a továbbtanuláshoz érve szembesülnének azzal, hogy fogalmuk sincs, mik szeretnének lenni. Tudatosabb, célirányosabb pályaválasztással megelőzhető volna a „munkanélküli-képző”

szakokra történő (túl)jelentkezés. Nem feltétlen az általános iskola első osztályában kell parlamenti látogatásra menni, azonban lehet írókat, művészeket, sportolókat, környezetvédelemmel és különböző tudományokkal foglalkozó személyeket bemutatni a fiatalabb korosztálynak is. A lényeg az érdeklődés felkeltése.

Hazánkban ráadásul a munkába álló nőkről alkotott kép is meglehetősen vegyes. Ugyan a lányok azonos oktatásban részesülnek, mint fiú társaik, a dolgozó nők, anyák megítéléséről a mai napig eltérnek a nézetek. Nézőponttól függően lehetnek egoisták és önzők, nem szentelve elég időt a gyermekeikre, de lehetnek akár az élet minden terén helyt álló szupernők is. Miközben a karrierlehetőségek Magyarországon is egyre bővülnek a nők számára, továbbra sincs megoldva, hogy a munka és az anyaság ne egymást kizáró tényező legyen. Ez egy többszörösen összetett probléma következménye. Egyfelől szükséges volna szembenézni azzal a ténnyel, hogy a gyermekvállalás ösztönzésével sem fordítható vissza a demográfiai csökkenés. A szocpol, a GYES és a GYED „szociális ösztönzők” adottak ugyan a gyermekvállalásra, azonban az állam nem biztosította az intézményi háttérét ezeknek a gyerekeknek a bölcsődei, óvodai elhelyezésére, miközben megváltozott a világ körülöttünk. Míg egyre több nő szeretne karriert építeni vagy kényszerül munkába állni a kétkeresős családmóddal egyeduralmukodóvá válása következtében, a nagyszülői generáció tagjai, akik korábban vigyázni tudtak a gyerekekre, az egyre későbbre tolódó szülések következtében sok esetben még maguk is munkaviszonyban vannak, mi több, a nyugdíjkorhatár elkerülhetetlen kitolódásával egyre tovább fognak alkalmazásban állni. Ezt tetézi az a napjainkban egyre inkább elterjedő jelenség, hogy a nagyszülők a modern világban nem feltétlen kívánják alárendelni aktív nyugdíjas éveiket unokák az nevelésének. Mindez nem probléma önmagában, azonban úgy tűnik, hogy az egymást követő magyar kormányok megfeledkeztek ehhez intézményileg, infrastrukturálisan alkalmazkodni. Sem az állam, sem a magángazdaság nem tölti ki ezt az űrt, holott mindkettőnek érdekében állna.

Az érem másik oldala ráadásul egy továbbra is „keleti,” férfi-centrikus országot mutat. Kapcsolatok, házasságok mennek tönkre, ha egy nő szakmailag sikeresebb vagy többet keres párjánál. Erre az új és a továbbiakban egyre gyakoribbá váló jelenségre pszichológiailag nincs még felkészülve a hazai férfitársadalom, és kevés fórum foglalkozik e kérdéssel. Többek között ezeknek az önértékelési zavaroknak a megelőzését szolgálhatná a „Take Your Daughters to Work Day” – típusú kezdeményezések, valamint a hazai „sikernők” példája. Már az iskolában egyértelművé kell, hogy váljon, hogy nem a nemi szerepek, hanem a képességek és az ambíció határozzák meg a későbbi előremenetelt.

Ma, Magyarországon minden pártnak meg is vannak a női politikusai. Gyakran kiemelkedő népszerűségüket kompromisszumteremtésre való törekvésük, valamint az utóbbi évek politikai állóháborúja helyett a többpárti egyeztetést, megállapodást sürgető kommunikációjuk magarázza. Magyarországnak azonban még sosem volt női köztársasági-, vagy miniszterelnöke. A hazai politikai kultúra jelenleg nem támogatja „ikonikus” női vezetők kiemelkedését. Ráadásul a politikusi szakma presztízse, társadalmi megbecsültsége, valamint a politikusok iránti bizalom is olyan alacsony, hogy inkább apátiát generál a politikával szemben, semmint inspirálna a társadalom hivatásszerű szolgálatára.

A parlamenti vitakultúra jellegéből eredően Magyarországon kevésbé képes kibontakoztatni „női” oldalát egy politikus, mint nyugati demokráciákban. Nem kvótarendszerekre volna ezért szükség a nők parlamenti jelenlétének biztosítására, hanem a női politikusok társadalmi befolyásának növelésére. Arra, hogy merőben eltérő kommunikációt folytassanak, mint férfi képviselőtársaik.

S hogy mindez miért fontos? Ma Magyarországon nincsenek országos szintű vezető női politikusok, nincsenek se Hillary Clinton-ok, se Angela Merkel-ek, se Ségolene Royale-ok. Nem is lesznek, amíg a politika világa a „lenyúlásról” és nem az „adásról” szól. Kérdéses azonban, hogy vajon megváltoztatható-e politikai kultúránk anélkül, hogy felnőne egy generációnyi „sikernő” akik vállalják a megmérettetést. A rózsaszín iskolatáska megvásárlásakor azonban idehaza a lányok ma még nem ilyen álmokat szőnek. Nem azon vitatkoznak szünetben, hogy ki legyen játékból miniszterelnök. A helyzet persze nem reménytelen, a világ kevésbé nyitott országaiban sok nő fele karját odaadná Magyarországnak ki nem használt lehetőségeiért. Azért, hogy orvosok és vállalatvezetők, kutatók és egyetemi tanárok lehessenek. Ők, akik akkor is járnak iskolába, ha leöntik őket savval. Ők, akik talán még barátnőiknek sem merik elmondani, hogyha felnőnek, Hillary Clinton-ok szeretnének lenni.